

Antspaudai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje

Apie Justinos Sipavičiūtės disertaciją „Antspaudas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teismų sistemoje XVI–XVIII a.“ ir jos gynimą / The Seals in the Grand Duchy of Lithuania (on Justina Sipavičiūtė’s Thesis „The Seals in the Trials’ System of the Grand Duchy of Lithuania in the 16–17th Century“)

Vita Malašinskienė

Vilniaus universitetas
Istorijos fakultetas
El. paštas: diemantaite@gmail.com

2020 m. rugsėjo 25 d. Lietuvos istorikų bendruomenėje vyko dar vienas svarbus įvykis. Lietuvos istorijos institute doktorantė Justina Sipavičiūtė gynė disertaciją pavadinimu „Antspaudas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teismų sistemoje XVI–XVIII a.“ Gynimas vyko epidemijos akivaizdoje, tad tiek disertantė, tiek komisija ir stebintieji disertacijos gynimą laikėsi visų rekomenduojamų saugumo reikalavimų. Disertacijos gynimo tarybą sudarė dr. Jonas Drungilas (Lietuvos istorijos institutas), dr. Jolita Sarcevičienė (Lietuvos istorijos institutas), doc. dr. Eugenijus Saviščevas (Vilniaus universitetas), prof. dr. Rita Regina Trimonienė (Šiaulių universitetas) ir tarybos pirmininkė prof. dr. Irena Valikonytė (Vilniaus universitetas).

Tarybos pirmininkė gynimą pradėjo standartine procedūra – patvirtino, kad doktorantė yra įvykdžiusi visus doktorantūros reikalavimus ir pateikusi visus disertacijos gynimui reikalingus dokumentus. Pirmininkė taip pat pristatė gynimo tarybos narius ir pakvietė disertantę supažindinti susirinkusiuosius su atliktu tyrimu.

J. Sipavičiūtė pristatymą pradėjo disertacijos tyrimo objekto – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (Vilniaus ir Trakų vaivadijų ir devynių jų pavių) žemės, pilies, pakamario ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo teismuose 1565–1792 m. naudotų antspaudų – apibūdinimu. Pristatyme taip pat pateikė chronologijos pasirinkimą lėmusius faktus, apibrėžė tyrimo uždavinius, aptarė istoriografiją, šaltinius bei išvadas. Po sklandaus pristatymo prasidėjo mokslinė diskusija.

Pirmasis kalbėjo dr. Jonas Drungilas. Jis atkreipė dėmesį, kad trūksta Žemaitijos ir išskėlė klausimą, kodėl disertacijoje J. Sipavičiūtė nenagrinėjo Žemaitijos žemės ir pilies teismų antspaudų? J. Drungilas pasigedo praleistų, jo nuomone, svarbių istoriografinių pozicijų. Kaip vieną iš disertacijos trūkumų nurodė ir bendros antspaudų pateikimo sistemos nebuvimą bei nesuvienodintą asmenvardžių rašybą. Nors ir pasakė pastabų, J. Drungilas siūlė disertaciją vertinti teigiamai.

Po J. Drungilo mokslinę diskusiją tęsė dr. Jolita Sarcevičienė. Ji disertaciją pavadino „nauju žodžiu lietuviškoje istoriografijoje“ ir gyrė disertantę už surinktą išpūdingą istorinių šaltinių kiekį. Komisijos narė pradėjo nuo disertacijos pavadinimo pažymėdama, kad 1565 m. neatitinka tikslios tyrimo chronologijos. Mat tyrime figūruoja visas XVI a., o ne tik jo antroji pusė. J. Sarcevičienė teigė, kad skaitydama tyrimą pasisėmė žinių, tačiau pasigedo diskusijos su istoriografija, paaiškinimų bei įžvalgų ar drąsesnio požiūrio. Taip pat jai kilo klausimas dėl disertacijoje nagrinėjamos genealoginės savimonės ir kodėl buvo nuspręsta šiame tyrime ją nagrinėti, nes tai tarsi atskira tema, kuriai reikia atskiro įdirbio bei laiko.

Doc. dr. Eugenijus Saviščevas, tęsdamas mokslinę diskusiją, pagyrė disertantę už estetiką, nes antspaudai labai tvarkingai ir gražiai pateikti pačiame disertacijos tekste, o jo nuomone, tai taip pat pareikalavo nemažai laiko. Tačiau pasigedo Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo ir žemės bei pilies teismų santykio aptarimo. E. Saviščevo nuomone, buvo galima pasakyti, kad Pirmajame Lietuvos Statute nieko nėra, o štai Antrasis Lietuvos Statutas pradėjo kurti naują sistemą ir nustatė teismų hierarchiją Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Jis taip pat iš dalies antrino dr. Jonui Drungilui dėl Žemaitijos teismų ir jų antspaudų tyrimo nebuvimo šioje disertacijoje. Teigė, kad nors ir labai norėtusi sulaukti Žemaitijos teismų antspaudų tyrimų, tačiau supranta, kad dėl šaltinių stokos tai padaryti gali būti labai nelengva. E. Saviščevas taip pat pasiūlė disertaciją vertinti teigiamai.

Prof. dr. Rita Regina Trimonienė gyrė disertaciją kaip informatyvią ir novatorišką. Ji taip pat atkreipė dėmesį į disertantės pristatymą, kuris, jos nuomone, buvo labai tikslus bei informatyvus. Išsakydama pastabas, profesorė R. Trimonienė, kaip ir dr. J. Drungilas, atkreipė dėmesį į asmenvardžių neatitikimus, pasigedo vienodos antspaudų aptarimo sistemos ir atkreipė dėmesį į nevienodus vietovardžių įvardijimus, pavyzdžiui, sinonimiškai vartojamus pavieto pavadinimus Vilkmėrgė ir Ukmergė. Tačiau, nepaisant šių pastabų, disertaciją siūlė vertinti teigiamai.

Paskutinė kalbėjo komisijos pirmininkė prof. dr. Irena Valikonytė. Pirmiausia profesorė pasidžiaugė, kad daugėja pagalbinių istorijos mokslų tyrimų, o pateikta disertacija pasižymi originalumu. Taip pat gyrė disertantę J. Sipavičiūtę už be galo kruopštų ir sudėtingą darbą. Jos nuomone, darbo struktūra – pagrįsta ir labai pagirtinas antrasis disertacijos skyrius, kuriame medžiaga labai kruopščiai buvo dėstoma net dvylikoje poskyrių. Tačiau prof. I. Valikonytė pritarė dr. J. Sarcevičienei, kad genealoginei savimonei ne vieta šioje disertacijoje. Skaitydama disertaciją, profesorė pajuto disertantės susižavėjimą raštininkų rašyba bei puošyba. Tačiau paneigė disertantės keltą hipotezę dėl raštininko parašo. Taip pat buvo pasigesta europinės įtakos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sfragistikai.

J. Sipavičiūtė disertacijos gynimui pasirinko modelį, kai visiems gynimo tarybos nariams atsakoma iš karto. Pirmiausia, ji sutiko su J. Sarcevičienės pastaba, kad pavadinime nurodyta netiksli data. Taip pat sutiko su kitomis pastabomis dėl asmenvardžių ir vietovardžių rašybos. Tačiau argumentavo, kad Žemaitijos teismų antspaudų tyrimas nebuvo įmanomas dėl šaltinių stokos. Pirmiausia, disertantės idėja buvo tirti ne tik Trakų ir Vilniaus vaivadijos teismų antspaudus, bet ir Žemaitijos seniūnijos. Tačiau susidūrusi su šaltinių stoka suprato, kad Žemaitijos seniūnijos teismo antspaudų tyrimas dėl kokybinių duomenų stokos nebus įmanomas. Disertantei atsakius į tarybos narių klausimus ir nesulaukus klausimų iš auditorijos, buvo pakviestas pasisakyti mokslinis disertacijos vadovas doc. dr. Edmundas Antanas Rimša (Lietuvos istorijos institutas).

E. Rimša pasakojo, kad jo sumanymas buvo rimta Lietuvos sfragistika, tačiau tokiam darbui reikia pasiryzimo ir laiko. Mokslinis vadovas gyrė savo disertantę už sunkų ir kruopštų darbą, nes, kaip teigė E. Rimša, „tokio darbo iš namų neparašysi“. Ši tema reikalavo didžiulio kiekio originalių istorinių šaltinių tyrimų, kurie galimi tik lankantis archyvuose ar skirtingų rankraščių skyriuose. Docentas taip pat išitraukė į diskusiją dėl Žemaitijos žemės teismų antspaudų pabrėždamas labai mažą jų kiekį istoriniuose dokumentuose.

Po vadovo pasisakymo vyko slaptas komisijos balsavimas, kuris ilgai neužtruko. Pakvietus stebėjusiuosius disertacijos gynimą, disertantę ir jos mokslinį vadovą į salę buvo pranešta, kad „už“ balsavo visi penki gynimo tarybos nariai. Tarybos pirmininkė prof. I. Valikonytė paskelbė, jog J. Sipavičiūtei suteikiamas istorijos mokslų daktarės vardas. Taip pat pakvietė J. Sipavičiūtę pasisakyti.

Savo kalboje naujoji istorijos mokslų daktarė dėkojo vadovui ir pasakojo, kaip pasitaroju metu susidomėjo moterų antspaudais. Taip pat išsakė padėkas komisijos nariams ne tik už vertingas pastabas disertacijai, bet ir už visus studijų metus. Apgailestaudama dėl epideminės situacijos ir saugodama save bei visus disertacijos gynimo dalyvius, J. Sipavičiūtė atsisakė tradicinio vakarėlio ir tapo, tikėkimės, puikios tradicijos pradininke – numatytą vakarėliui pinigų sumą paskirti Vilniaus universiteto fondui.